

Ks. JERZY ADAMCZYK

KSIĘGI W KURII DIECEZJALNEJ W ASPEKCIE KANONICZNYM

Wstęp

We współczesnych społecznościach (świeckich i religijnych) coraz większe znaczenie ma administracja, jako faktor inspirujący, organizujący i bezpośrednio kierujący różnymi przejawami relacji międzyludzkich. Równocześnie rozwija się prawo administracyjne, jako odrębny dział różnych systemów prawnych, określający organizację, funkcjonowanie i kontrolę administracji.

Kościół katolicki, który jest jednocześnie wspólnotą duchową i hierarchicznie zorganizowaną społecznością, odrębną od społeczności państwowych, ma własną administrację, całkowicie oryginalną, odznaczającą się właściwymi sobie zadaniami i środkami działania. Ma ona służyć budowaniu wspólnoty kościelnej i kierować jej rozwojem w dążeniu do zbawienia¹.

Odpowiedzialnym za administrację w diecezji jest przede wszystkim biskup diecezjalny, który w zarządzaniu posługuje się głównie kurią diecezjalną. Administracja w diecezji należy do biskupiego zadania kierowania tą wspólnotą zgodnie z przepisami prawa². W ramach tej posługi zawiera się obowiązek prowadzenia ksiąg kurialnych³ i strzeżenia ich w archiwum diecezjalnym. Księgi te stanowią integralną część składową administracji kościelnej, służąc bezpośrednio spełnianiu duchowo-pastoralnych zadań⁴. Odpowiedzialni za prowa-

¹ Por. J. KRUKOWSKI, *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin 1985, s. 19.

² Por. kan. 519, *Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 (cyt. dalej = KPK).

³ W artykule będzie mowa o księgach kurialnych w ścisłym sensie, tzn. takich, które są prowadzone w kurii biskupiej. Nie będą brane pod uwagę księgi, które winny znajdować się w kurii, jak np. duplikaty ksiąg metrykalnych z parafii czy księgi różnych fundacji.

⁴ Por. H. SCHMITZ, *Die Pfarrlichen kirchenbücher*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 161 (1992), s. 116.

dzenie ksiąg kurialnych winni dokładać starań, aby każda kuria miała dobrze uporządkowaną dokumentację i własne określone księgi, przede wszystkim ze względu na fakt, że ich zawartość jest zawsze związana z dobrem wiernych⁵.

W niniejszym artykule uwaga zostanie skierowana na księgi w kurii diecezjalnej w aspekcie kanonicznym. Najpierw zostaną ukazane księgi wyraźnie przewidziane w KPK z 1983 r., następnie będą omówione księgi konieczne do właściwego zarządzania diecezją, by na koniec przedstawić księgi służące rejestracji określonych faktów o znaczeniu prawnym, które winny być w każdej kurii, a także księgi przewidziane prawem partykularnym.

1. Księgi kurialne wyraźnie przewidziane w KPK z 1983 roku

Współczesne pojęcie kurii diecezjalnej określają kanony KPK z 1983 r. Zgodnie z kan. 469 kuria diecezjalna jest to zespół organów i osób (*instituta et personae*), które wspomagają biskupa diecezjalnego w zarządzaniu całą diecezją, a zwłaszcza w kierowaniu działalnością duszpasterską, jak również w sprawowaniu władzy sądowniczej.

Kodeks stanowi, że kuria diecezjalna jest to zespół „organów i osób”. Nazwa „organ” w prawie kanonicznym jest używana zamiennie z „urzędem”, chociaż ten ostatni jest pojęciem szerszym. Organ oznacza osobę lub zespół osób fizycznych, które podejmują działania władcze. Natomiast urząd oznacza jakies „zadanie” dające udział w misji Kościoła. Kuria diecezjalna jest to więc całość organów i osób spełniających określone zadania, jak również ogół środków materialnych i technicznych, które pozostają do dyspozycji biskupa w celu zaradzania potrzebom wiernych całej diecezji. Za pośrednictwem kurii biskup zarządza diecezją w sposób określony w prawie kanonicznym.

Przez pojęcie „kurii diecezjalnej” należy zatem rozumieć instrument, który na sposób stały wspomaga biskupa w sprawowaniu zwyczajnej władzy wykonawczej i sądowniczej, jak również w działalności pastoralnej, lecz nie władzy ustawodawczej. Kuria biskupia spełnia także funkcje pastoralne. Jest ponadto zespołem studyjnym, opracowującym plany działalności duszpasterskiej, które następnie biskup analizuje wspólnie z kolegialnymi organami konsultacyjnymi (rada kapłańska, rada duszpasterska), a następnie czuwa nad wdrażaniem tych programów w życie całej diecezji.

Jak podkreślono w kan. 469, w skład kurii diecezjalnej wchodzi organy, które można zaklasyfikować do trzech sektorów: 1) sektor jurysdykcyjno-pasto-

⁵ J. KAUFMANN, *Libros de la curia*, [w:] *Diccionario General de Derecho Canónico*, Obra dirigida y coordinada por J. OTADUY, A. VIANA, J. SEDANO, vol. 5, Pamplona 2012, s. 173. Kan. 482 § 1 Przedmiotem refleksji w niniejszym artykule są wyłącznie księgi w kurii diecezjalnej związane z wykonywaniem władzy wykonawczej (administracji) i pastoralnej, z pominięciem ksiąg związanych z sądownictwem. Zob. J. KRUKOWSKI, *Zasady organizacji i funkcjonowania kurii diecezjalnej*, [w:] *Struktura i zadania kurii diecezjalnej*, red. J. KRUKOWSKI, K. WARCHAŁOWSKI, Warszawa 2003, s. 12–13.

ralny, 2) sektor administracyjno-ekonomiczny, 3) sektor sądowiczy⁶. Do wspomnianych środków materialnych i technicznych, które są na usługach organów i osób spełniających określone zadania w kurii, należą omawiane w niniejszym studium księgi kurialne, których zawartość jest ściśle związana z właściwym zarządzeniem diecezją, a w ostateczności z dobrem wiernych.

Należy podkreślić, że nie istnieje w KPK z 1983 r. specjalna sekcja, gdzie zamieszczono by wszelkie regulacje dotyczące się ksiąg, które powinny znajdować się w kurii biskupiej. Ponadto istnieją instytucje, które nie są konieczne we wszystkich jurysdykcjach kościelnych, dla których Kodeks nie wymaga, aby posiadały specjalną księgę. W tym obszarze wszystko zależy od konkretnej rzeczywistości każdej diecezji i prawodawstwa partykularnego⁷.

W tym miejscu trzeba przypomnieć, że pierwszą poszlakę wskazującą na obowiązek prowadzenia księgi kurialnej przeznaczonych do archiwum tajnego spotyka się w encyklice Benedykta XIV *Satis vobis* z 17 listopada 1741 r., gdzie zarządza się, aby zapisywać małżeństwa tajne i chrzest dzieci rodzących się z takich małżeństw w specjalnej księdze przechowywanej w tajnym archiwum kurii⁸. *Satis vobis* postanawia, że po celebracji małżeństwa tajnego proboszcz albo duchowny, w którego obecności je zawarto, jest zobowiązany przesyłać bezzwłocznie do biskupa spisany dokument z zaznaczeniem miejsca, daty i świadków występujących w celebracji. Dokument ten ma być przepisywany do specjalnego rejestru (księgi), różnego od tego, w którym są zwyczajnie odnotowywane małżeństwa zawarte publicznie, aby w ten sposób pozostało wieczne wspomnienie tego faktu. Ten rejestr, celowo przygotowany dla małżeństw tajnych, zamknięty i zapieczętowany, ma być strzeżony w kancelarii biskupiej, w miejscu (archiwum) tajnym⁹.

W prawodawstwie kościelnym, ogłoszonym przez Jana Pawła II dla Kościoła łacińskiego, wskazuje się, jakie księgi przeznaczone do rejestracji mają być prowadzone w każdej kurii diecezjalnej. W kurii winna być prowadzona księga bierzmowanych. Kan. 895 stwierdza, że nazwiska bierzmowanych należy zapisać w księdze bierzmowanych, przechowywanej w kurii diecezjalnej. Kodeks z 1917 r. nakazywał prowadzenie w parafiach księgi bierzmowanych.

⁶ Por. J. KRUKOWSKI, *Zasady organizacji i funkcjonowania kurii diecezjalnej...*, s. 12–13. „Zasadnicza struktura kurii diecezjalnej, którą opisują kanony 469–494 Kodeksu Prawa Kanonicznego, może zostać przez biskupa złączona z innymi urzędami o uprawnieniach zwyczajnych lub posiadającymi stały mandat, przede wszystkim o charakterze duszpasterskim – według potrzeb diecezji, jej rozmiarów i zwyczajów lokalnych. Jednakże musi się to dokonać bez wprowadzania zmian, które wpłynęłyby negatywnie na te organizmy, które są ustanowione zgodnie z obowiązującą dyscypliną kanoniczną”. Congregatio pro Episcopis, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), nr 177, Città del Vaticano 2004, tekst polski: KONGREGACJA DO SPRAW BISKUPÓW, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005.

⁷ J. KAUFMANN, dz. cyt., s. 172.

⁸ BENEDICTUS XIV, Encyclicae *Satis vobis compertum* (17 novembre 1741), [w:] *Codicis iuris canonici fontes*, cura P. GASPARRI editi, Vol. 1, Typis Polyglottis Vaticanis, Romae 1926, nr 321, s. 701–705.

⁹ Por. Encyclicae *Satis vobis compertum*, nr 10–11.

Według kan. 470 § 1¹⁰ tego zbioru proboszcz miał obowiązek prowadzić księgę bierzmowanych. W *Schemacie* do KPK z 1977 r. zapisano: „każda parafia powinna mieć księgi parafialne, a mianowicie księgę [...] bierzmowanych”¹¹. Także *Schema Codicis Iuris Canonici* z 1980 r.¹² nakazuje prowadzenie takiej księgi w parafiach. Obowiązek prowadzenia księgi bierzmowanych w parafiach na mocy prawa powszechnego został zniesiony podczas dyskusji nad kan. 474 § 1 *Schematu* z 1980 r. na sesji plenarnej konsultorów¹³, ponieważ na mocy kan. 895 obowiązującego Kodeksu taka księga musi istnieć w kurii diecezjalnej, która jest zobowiązana przesłać informację o bierzmowaniu do proboszczów miejsca chrztu bierzmowanych, aby fakt udzielenia tego sakramentu został zapisany w ich księgach chrztu. Stąd w *Schemacie* kodeksu z 1982 r.¹⁴ i w obowiązującym KPK¹⁵ księga bierzmowania nie jest obowiązkowa w parafiach na podstawie prawa powszechnego, ale może stać się taką na mocy prawa partykularnego. Kan. 895 postanawia bowiem, że „nazwiska bierzmowanych należy zapisać w księdze bierzmowanych, przechowywanej w kurii diecezjalnej albo, gdzie tak zarządzi Konferencja Episkopatu lub biskup diecezjalny, w archiwum parafialnym”. Zatem księga bierzmowanych jest obowiązkowa w kurii diecezjalnej, pod warunkiem że Konferencja Episkopatu lub biskup diecezjalny nie zarządził, aby była prowadzona w parafiach, a nie w kurii¹⁶.

Kolejną księgą kurialną przewidywaną przez Kodeks jest księga święceń. Zgodnie z kan. 1053 § 1 po udzieleniu święceń należy w specjalnej księdze, przechowywanej pilnie w kurii miejsca święceń, zapisać nazwiska poszczególnych wyświęconych, nazwisko szafarza, a także miejsce i datę udzielenia święceń¹⁷. Kodeks z 1917 r. postanawiał podobnie. Prawodawca zarządził, aby akt święceń był zawsze zapisany w osobnej księdze, przechowywanej w kurii biskupiej tej diecezji, w obrębie której odbyły się święcenia; jeśli święcony pochodził z obcej diecezji, to także w księdze kurii własnego biskupa¹⁸. Takie zapisy znajdują się

¹⁰ *Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis, Romae 1951 (cyt. dalej = KPK 1917).

¹¹ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum Libri II De Populo Dei*, can. 369 § 1, Città del Vaticano (Typis Polyglottis Vaticanis) 1977, tekst polski: „Posoborowe Prawodawstwo Kościelne”, t. 10, z. 2, nr 19277–20376, s. 125–388, can. 369 § 1.

¹² *Schema Codicis Iuris Canonici*, Libreria Editrice Vaticana 1980, can. 849.

¹³ Por. „Communicationes” 14 (1982), s. 226.

¹⁴ *Codex Iuris Canonici, Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum* atque Summo Pontifici praesentatum, Typis Polyglottis Vaticanis 1982, can. 535 § 1 i can. 894; por. M. PASTUSZKO, *Sakrament bierzmowania*, Kielce 2005, s. 378–379.

¹⁵ Kan. 535 § 1.

¹⁶ Por. J. FUENTES, *Libros parroquiales*, [w:] *Diccionario General de Derecho Canónico...*, s. 178; por. J. KAUFMANN, dz. cyt., s. 173.

¹⁷ Por. T. JAKUBIAK, *Procedury do przyjęcia święceń diakonatu i prezbiteratu*, „Prawo Kanoniczne” 56 (2013), nr 3, s. 24; por. E. ZANETTI, *L'archivio diocesano e il cancelliere*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 14 (2001), nr 2, s. 148.

¹⁸ „Nazwiska wyświęconych i szafarza, miejsce i dzień święceń należy zapisać w osobnej księdze (*in peculiari libro*), pilnie przechowywanej w kurii miejsca święceń; należy

w *Schema documenti pontifici quo disciplina canonica da sacramentis recognoscitur* z 1975 r.¹⁹, w *Schemacie KPK* z 1980 r.²⁰ oraz w *Schemacie KPK* z 1982 r.²¹

Pośrednio na specjalną księgę, przechowywaną w kurii miejsca święceń, wskazuje następujący tekst wyjęty z postanowień *II Synodu Archidiecezji Katowickiej*: „akta alumnów, którzy ukończyli formację w seminarium i otrzymali święcenia prezbiteratu, rektor przekazuje do kancelarii kurii metropolitalnej w Katowicach, dołączając do nich świadectwo charakteryzujące uzdolnienia każdego alumna do poszczególnych rodzajów posługi duszpasterskiej”²². Na taką księgę wskazuje *implicite* postanowienie *Estatutos de la Curia Diocesana de Asidonia-Jerez diócesis de Asidonia Jerez*, gdzie zapisano, iż archiwista-bibliotekarz diecezjalny ma obowiązek „wydawać poświadczenia aktów z ksiąg sakramentalnych albo zmarłych, które znajdują się w archiwum”²³. Owe księgi sakramentalne to także księga święceń. Natomiast wyraźnie na księgę święceń wskazuje norma *Regolamento della curia diocesana* włoskiej diecezji Nocera Inferiore-Sarno: „w archiwum (kurii) mają być strzeżone ze szczególną troską [...] księgi święceń, dopuszczenia do święceń i ustanowionych posług”²⁴. Podobnie postanawia *Regolamento della Curia vescovile* Diocesi di Conversano-Monopoli we Włoszech: kanclerz kurii „przechowuje i aktualizuje registry dotyczące święceń i strzeże dokumentacji z nimi związanej”²⁵.

także starannie zachować wszystkie dokumenty poszczególnych święceń”. Kan. 1010 § 1. „Każdemu z wyświęconych należy dać urzędowe świadectwo święcenia; wyświęceni przez obcego biskupa na podstawie dymisori mają je przedłożyć własnemu ordynariuszowi celem zapisania w specjalnej księdze przechowywanej w archiwum”. Kan. 1010 § 2.

¹⁹ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema documenti pontifici quo disciplina canonica da sacramentis recognoscitur*, Typis Polyglottis Vaticanis Romae 1975, can. 240 § 1–2.

²⁰ *Schema Codicis Iuris Canonici*, z 1980, can. 1006 § 1–2.

²¹ *Codex Iuris Canonici, Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum* atque Summo Pontifici praesentatum, can. 1053 § 1–2.

²² *II Synod Archidiecezji Katowickiej, Akty wykonawcze*, „Wiadomości archidiecezjalne. Organ urzędowy Archidiecezji Katowickiej” 84 (2016), Suplement 2016, *Statut Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach*, art. 21 § 3, s. 69.

²³ *Estatutos de la Curia Diocesana de Asidonia-Jerez diócesis de Asidonia Jerez*, „Boletín Oficial del Obispado de Asidonia-Jerez”, Separata nr 14, art. 35 § 2, nr 4, s. 34, <https://www.diocesisdejerez.org/index.../separatas-2001-2008> (dostęp: 1.05.2017). Podobnie pośrednio na księgę święceń wskazuje następująca norma: kanclerz-sekretarz kurii biskupiej ma „obowiązek okazywać tym, którzy prawnie proszą o akta i dokumenty zawarte w rejestrach, i wystawiać autentyczne ich kopie, deklarując ich zgodność z oryginałem”. *Estatuto de la curia de la diócesis de Orihuela-Alicante*, art. 58, s. 4, <http://www.diocesisoa.org/> (dostęp: 1.05.2017).

²⁴ Vescovo di Nocera Inferiore-Sarno, *Regolamento della curia diocesana* (20 luglio 2015), nr 10. 1. 3. c, s. 19, <http://www.diocesisnocerasarno.it> (dostęp: 4.05.2017).

²⁵ Kanclerz kurii „przechowuje i aktualizuje registry dotyczące święceń i strzeże dokumentacji z nimi związanej”. Diocesi di Conversano-Monopoli, *Regolamento della Curia vescovile* (15 giugno 2015), nr 2 a, s. 42, <http://www.repertoriogiuridico.chiesacattolica.it> (dostęp: 4.05.2017). *Regolamento della Curia vescovile Diocesi di Pavia* (28 agosto 2010), III, 1 a, s. 30, <http://www.ww.diocesi.pavia.it> (dostęp: 4.05.2017).

Warto dodać, że dla każdego stopnia święceń może być prowadzona osobna księga. Bardziej szczegółowe wskazania w tej materii ustala prawo partykularne i „styl” miejscowej kurii biskupiej²⁶.

Inną księgą przepisaną przez obecny Kodeks, która winna znajdować się w kurii diecezjalnej, jest rejestr dyspens udzielonych (do zawarcia małżeństwa) na forum wewnętrznym pozasakramentalnym od przeszkód tajnych²⁷. Zgodnie z kan. 1082, jeśli czego innego nie postanawia reskrypt Penitencjarii, dyspensa udzielona w zakresie wewnętrznym niesakramentalnym od przeszkody tajnej powinna być wpisana do księgi przechowywanej w tajnym archiwum kurii i nie jest potrzebna inna dyspensa w zakresie zewnętrznym, gdy przeszkoda tajna stanie się później publiczną²⁸. Zatem, gdy dyspensa została udzielona przez Penitencjarię Apostolską w zakresie wewnętrznym pozasakramentalnym, winna być wpisana do księgi przechowywanej w tajnym archiwum kurii biskupiej miejsca udzielenia dyspensy, chyba że co innego postanawia reskrypt Penitencjarii. Ta sama zasada powinna mieć zastosowanie do dyspens udzielonych przez spowiedników na forum wewnętrznym niesakramentalnym od przeszkód tajnych²⁹. Powiadomienie w tej sprawie (w sposób dyskretny) obowiązany jest przesłać do kurii ten, kto udzielił dyspensy. W razie ujawnienia się później przeszkody, od której spowiednik udzielił dyspensy w zakresie wewnętrznym pozasakramentalnym, nie jest potrzebne udzielenie nowej dyspensy w zakresie zewnętrznym. Dowodem udzielenia dyspensy jest adnotacja dokonana we wspomnianej księdze przechowywanej w tajnym archiwum kurii.

Dyspensa udzielona przez spowiednika w zakresie wewnętrznym sakramentalnym nie wymaga ani powiadomienia ordynariusza miejsca, ani żadnej adnotacji. Gdyby przeszkoda, od której spowiednik udzielił dyspensy, na wspomnianym forum stała się kiedyś publiczna, należałoby zwrócić się o udzielenie nowej, ważnej w zakresie zewnętrznym w celu uniknięcia konfliktów forum sakramentalnego i pozasakramentalnego³⁰.

Inną księgą, którą Kodeks nakazuje, aby była prowadzona w kurii diecezjalnej, jest księga, gdzie zapisuje się małżeństwa mieszane zawarte za dyspensą od formy kanonicznej. Gdy zawarto takie małżeństwo, ordynariusz miejsca, który udzielił dyspensy od formy kanonicznej, ma obowiązek dopilnować, aby fakty udzielenia dyspensy i zawarcia małżeństwa zostały odnotowane w specjalnej księdze kurialnej i w księdze ochrzczonych strony katolickiej³¹. Na taką

²⁶ Por. E. SZTAFROWSKI, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 3, Warszawa 1986, s. 328.

²⁷ Por. J. KAUFMANN, dz. cyt., s. 173.

²⁸ Por. KPK1917, kan. 1047. Por. E. ZANETTI, art. cyt., s. 150.

²⁹ Por. A. MOLINA MELIÁ, *Comentario al can. 1082*, [w:] *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe, fuentes y comentarios de todos los cánones*, red. A. BENLLOCH POVEDA, Valencia 1993, s. 486.

³⁰ Por. W. GÓRALSKI, *Komentarz do kan. 1082*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. III. 2. Ks. IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, red. J. KRUKOWSKI, Poznań 2011, s. 281.

³¹ Kan. 1121 § 1. Por. J. KAUFMANN, dz. cyt., s. 173.

księgę pośrednio wskazuje przepis statutu kurii diecezjalnej diecezji Palencia w Hiszpanii: „biuro notarialne do spraw małżeństw [...] załatwia sprawy dyspens [...] od formy kanonicznej”³². Wynika z tego, że fakt udzielenia wspomnianej dyspensy i zawarcia takiego małżeństwa będzie odnotowany w specjalnej księdze kurialnej, na mocy kan. 1121 § 1. Wyraźnie na temat omawianej księgi mówi następująca norma: „w archiwum (kurii) mają być strzeżone ze szczególną troską [...] księga małżeństw celebrowanych za dyspensą od formy kanonicznej”³³.

Kolejną księgą, która winna być w kurii biskupiej, przewidzianą przez Kodeks, jest rejestr małżeństw tajnych zawieranych za zezwoleniem ordynariusza miejsca. Zgodnie z kan. 1133 małżeństwo tajnie zawarte winno być zapisane jedynie w specjalnej księdze, przechowywanej w tajnym archiwum kurii³⁴. Przepisy o archiwum tajnym pośrednio wskazują na istnienie wspomnianej księgi. *Regolamento della curia diocesana* diecezji Nocera Inferiore-Sarno czyni następującą wzmiankę: „archiwum tajne, przewidziane w kan. 489-490, ma być umieszczone w odpowiednim miejscu i zarezerwowane wyłącznie biskopowi”³⁵. Natomiast *Estatuto de la Curia Diocesana* Diócesis de Pamplona y Tudela w Hiszpanii ustala, że „w kurii diecezjalnej ma istnieć także archiwum tajne strzeżone wprost przez arcybiskupa, w którym przechowuje się dokumenty, które on określa”³⁶. Niewątpliwie będzie się tam znajdować księga małżeństw tajnych.

Eugenio Zanetti słusznie zauważa, że z kanonicznego punktu widzenia do wymienionych ksiąg lub rejestrów prowadzonych w kurii trzeba dodać księgi wymagane przez przepisy państwowe cywilne i podatkowe danego państwa dotyczące jakiegokolwiek komercyjnej działalności diecezji, zgodnie z obowiązującymi normami. Idzie o dokumenty potwierdzające płatności i zobowiązania wykonywane przez diecezję (np. rejestry należności z tytułu najmu, użytkownia, honorariów dla pracowników, składek ubezpieczeniowych)³⁷.

³² Obispado de Palencia, *Estatuto de La Curia Diocesana* (1 Septiembre 2012), art. 145, s. 27, <http://www.diocesispalencia.org> (dostęp: 1.05.2017). Podobnie pośrednio na księgę kurialną przewidzianą przez kan. 1121 § 1 wskazuje następujący zapis: do własnych kompetencji kanclerza sekretarza generalnego należy „załatwiać sprawy dyspens od formy kanonicznej małżeństwa”. *Estatuto de la Curia Diocesana de Astorga*, art. 25, nr 11, <http://www.diocesisastorga.es> (dostęp: 1.05.2017).

³³ Vescovo di Nocera Inferiore-Sarno, *Regolamento della curia diocesana...*, nr 10. 1. 3. d, s. 19.

³⁴ Por. kan. 489. W archiwum tajnym mają być strzeżone dokumenty, które ze względu na ich naturę lub przepis prawa wymagają przechowywania w tajemnicy. Por. A. LONGHITANO, *Gli archivi ecclesiastici*, „Ius ecclesiae” 4 (1992), nr 2, s. 659. Zob. E. ZANETTI, art. cyt., s. 150.

³⁵ Vescovo di Nocera Inferiore-Sarno, *Regolamento della curia diocesana...*, nr 10. 1. 3. e, s. 19.

³⁶ Arzobispo Diócesis de Pamplona y Tudela, *Estatuto de la Curia Diocesana* (1 de noviembre de 2003), art. 35, nr 3, s. 32, <http://www.iglesianavarra.org> (dostęp: 4.05.2017).

³⁷ Zob. E. ZANETTI, art. cyt., s. 149. Por. np. kan. 1290.

2. Księgi konieczne do właściwego zarządzania diecezją

Trzeba zauważyć, że wymienione księgi nie są jedynymi, które winny być prowadzone w każdej kurii diecezjalnej, ale w dalszym ciągu trzeba używać tych narzędzi, które są niezbędne do prawidłowego zarządzania diecezją, jak księgi protokołów Rady Kapłańskiej, Kolegium Konsultorów, Rady do spraw Ekonomicznych³⁸. Wprawdzie Kodeks nie mówi o nich wyraźnie, lecz niejednokrotnie na nie wskazuje domyślnie. Dokładnie tę kwestię precyzuje prawo partykularne.

Gdy idzie o księgi protokołów Rady Kapłańskiej, to należy przypomnieć, że biskup diecezjalny zwołuje Radę Kapłańską, przewodniczy jej oraz określa sprawy, które mają być rozpatrywane, albo dopuszcza te zgłoszone przez członków³⁹. Rada Kapłańska posiada jedynie głos doradczy. Biskup diecezjalny powinien wysłuchać jej zdania w ważniejszych sprawach; potrzebuje zaś jej zgody tylko w wypadkach wyraźnie w prawie określonych⁴⁰. Przywołany przepis kodeksowy, mówiąc o posiedzeniach Rady i dyskusji, wysłuchaniu Rady czy w określonych przypadkach jej zgody, pozwala sądzić, że z takich posiedzeń sporządza się protokół. Wyraźnie niejednokrotnie mówi o tym prawo partykularne, zwłaszcza statuty Rady Kapłańskiej, które powinna ona posiadać, zatwierdzone przez biskupa diecezjalnego i uwzględniające normy wydane w tej sprawie przez Konferencję Episkopatu⁴¹.

Statuto del Consiglio Presbiterale Diocesi Diocesi di Latina-Terracina-Sezze-Priverno stanowią, że do sekretarza Rady mianowanego przez biskupa należy „sporządzanie protokołów z posiedzeń, zebranie informacji i dokumentów dotyczących działań własnych Rady i przechowywanie ich w archiwum”⁴², natomiast *Statuto del Consiglio Presbiterale Diocesano della Diocesi di Tivoli* ustalają, co następuje: „do sekretarza Diecezjalnej Rady Kapłańskiej mianowanego bezpośrednio przez biskupa należy: [...] redagować protokół z posiedzeń Rady, który będzie przedkładać Radzie do aprobaty na następnej sesji, aby został potwierdzony podpisem przewodniczącego”⁴³. Z kolei *Statut Rady Kapłańskiej Diecezji Płockiej* przypomina, że „do sekretariatu Rady Kapłańskiej należy również sporządzanie i przechowywanie protokołów z posiedzeń Rady, prowadzenie listy obecności, troska o archiwum Rady itp.”⁴⁴, natomiast

³⁸ Por. J. KAUFMANN, dz. cyt., s. 173.

³⁹ Por. kan. 500 § 1.

⁴⁰ Por. kan. 500 § 2.

⁴¹ Por. kan. 496.

⁴² *Statuto del Consiglio Presbiterale Diocesi Diocesi di Latina-Terracina-Sezze-Priverno* (3 aprile 2008), art. 11 f, <http://www.repertoriogiuridico.wpglauco01.glauco.it> (dostęp: 6.05.2017).

⁴³ *Statuto del Consiglio Presbiterale Diocesano della Diocesi di Tivoli* (27 novembre 2013), art. 6, nr 6, s. 2, <http://www.diocesitivoli.it/documenti/it> (dostęp: 6.05.2017).

⁴⁴ *Statut Rady Kapłańskiej Diecezji Płockiej*, [w:] „Gdzie jest Bóg, tam jest przyśłość”. XLIII Synod Diecezji Płockiej. Prawo partykularne i program odnowy pastoralnej Kościoła Płockiego, nr 29, Płock 2015, s. 357.

I Synod Archidiecezji Białostockiej zarządza, że „protokoły z posiedzeń Rady sporządza sekretarz Rady (wybrany na jej pierwszym posiedzeniu)⁴⁵. Wreszcie *Estatutos del Consejo Presbiteral Diocesis Orihuela-Alicante* stwierdzają, że sekretarz Rady Kapłańskiej ma „sporządzać protokół z posiedzeń”⁴⁶, a *Postanowienia w sprawie rad kapłańskich i kolegium konsultorów* Konferencji Episkopatu Polski, że „Rada (Kapłańska) powinna odbywać przynajmniej dwa posiedzenia w roku. Rada posiada Sekretariat, złożony z jej członków, którego zadaniem jest protokołowanie treści obrad, wymiana korespondencji z duchowieństwem diecezji, sporządzanie uchwalonych przez Radę wniosków i troska o archiwum Rady”⁴⁷.

Księgę protokołów winno prowadzić, zgodnie ze swoim statutem, także Kolegium Konsultorów. Wspomniany zespół to niektórzy prezbiterzy, członkowie Rady Kapłańskiej swobodnie mianowani przez biskupa diecezjalnego, w liczbie nie mniejszej niż sześciu i nieprzekraczającej dwunastu, którzy by stanowili przez okres pięciu lat Kolegium Konsultorów, wypełniające zadania określone przez prawo. Kolegium Konsultorów przewodniczy biskup diecezjalny, a podczas przeszkody w działaniu lub wakansu stolicy ten, kto tymczasowo zastępuje biskupa; przed jego zaś ustanowieniem, kapłan najstarszy święceniami w Kolegium Konsultorów⁴⁸. To właśnie z owych posiedzeń, choć KPK milczy w tym względzie, powinny być sporządzane protokoły. Uszczegóławia tę kwestię prawo partykularne, zwłaszcza statutowe. Na przykład zgodnie z *Estatutos del Colegio de Consultores Diócesis de Orihuela-Alicante* w celu odbycia sesji Kolegium (Konsultorów) wymaga się obecności większości jego członków. Przebieg sesji ma zostać zaprotokołowany przez sekretarza⁴⁹. Pośrednio o tworzeniu protokołów z posiedzeń Kolegium Konsultorów świadczy następujący zapis: „Arcybiskup Poznański zwołuje Kolegium Konsultorów i przewodniczy jego obradom. Do Arcybiskupa Poznańskiego należy również wskazanie celu spotkania oraz tematów obrad”⁵⁰. Z pewnością ze wspomnianych posiedzeń będzie sporządzany protokół w księdze protokołów.

Księga protokołów powinna być prowadzona, zgodnie ze swoim statutem, także przez diecezjalną Radę do spraw Ekonomicznych, która winna być ustanowiona przez biskupa diecezjalnego w każdej diecezji. Na czele Rady stoi bi-

⁴⁵ I Synod Archidiecezji Białostockiej, Białystok 2000, st. 26, s. 24.

⁴⁶ *Estatutos del Consejo Presbiteral Diocesis Orihuela-Alicante*, art. 24, s. 5, www.diocesisoa.org (dostęp: 6.05.2017).

⁴⁷ Konferencja Episkopatu Polski, *Postanowienia w sprawie rad kapłańskich i kolegium konsultorów* (21 marca 1985), nr 8–9, [w:] *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. KACPRZYK, M. SITARZ, Lublin 2006, s. 757.

⁴⁸ Por. kan. 502 § 1–2. Por. L. MARTINEZ SISTACH, *El colegio de consultores, nueva institución diocesana*, „Revista Catalana de Teologia” 10 (1985), nr 1, s. 157.

⁴⁹ Por. *Estatutos del Colegio de Consultores Diócesis de Orihuela-Alicante*, art. 16, s. 4, <http://www.diocesisoa.org> (dostęp: 6.05.2017).

⁵⁰ *Statut Kolegium Konsultorów Archidiecezji Poznańskiej*, [w:] *LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004–2008)*, t. 2, *Statuty*, nr 4, Poznań 2008, s. 387.

skup lub jego delegat⁵¹. Choć Kodeks nie mówi na temat zebrań tego gremium, to jednak pośrednio wskazuje na jej posiedzenia, stwierdzając, że na czele Rady stoi biskup lub jego delegat i że biskup „po wysłuchaniu zdania kolegium konsultorów oraz Rady do spraw ekonomicznych [...] winien ustanowić w swojej diecezji ekonoma”⁵², czy „za zgodą Rady do spraw ekonomicznych” odnośnie do alienacji określonych w prawie dóbr⁵³. Zresztą sama natura tej instytucji, natura „rady”, wskazuje na odbywanie przez nią sesji. Bliżej tę kwestię i sprawę księgi protokołów uściśla prawo partykularne, szczególnie statuty tej Rady. Zgonie z *Regolamento del Consiglio per gli Affari Economici della Diocesi di Roma* sekretarz Rady mianowany przez kardynała Wikariusza sporządza protokół, który kontrasygnuje przewodniczący Rady⁵⁴. Podobnie stwierdza *Regolamento Consiglio per Gli Affari Economici della Diocesi di Milano*, gdzie stwierdza się, co następuje: „w szczególności do Sekretarza (mianowanego przez arcybiskupa), albo do współpracownika przez niego upoważnionego należy: redagować protokół z obrad, troszczyć się o archiwum Rady”⁵⁵. Natomiast *Statut Rady Ekonomicznej Archidiecezji Poznańskiej* stanowi: „sekretarz Rady protokołuje przebieg obrad. Protokoły przechowuje się w archiwum Referatu Ekonomiczno-Gospodarczego Kurii Metropolitalnej”⁵⁶.

Rejestr protokołów prowadzi także diecezjalna Rada Duszpasterska, która jest powoływana w poszczególnych diecezjach przez biskupa diecezjalnego, gdy to zalecają okoliczności pasterskie⁵⁷. Rada Duszpasterska, mająca jedynie głos doradczy, jest zwoływana, zależnie od potrzeb duszpasterskich, przez biskupa diecezjalnego, któremu też przysługuje wyłączne prawo przewodniczenia. Powinna być zwoływana przynajmniej jeden raz w roku⁵⁸. Choć Kodeks nie wypowiada się w tej kwestii, to jest jasne, że z takich sesji sporządza się protokół w księdze protokołów. Bliżej tę sprawę reguluje ustawodawstwo partykularne. *Statut Archidiecezjalnej Rady Duszpasterskiej Archidiecezji Poznańskiej* zawiera następującą normę: „do zadań Sekretariatu Rady należy: [...] protokołowanie posiedzeń Rady”⁵⁹. Podobnie *Estatutos del Consejo Diocesano de Pastoral Diócesis de Orihuela-Alicante* zwracają uwagę na to, że „Sekretarz (Rady) ma

⁵¹ Por. kan. 492 § 1.

⁵² Kan. 494 § 1; por. kan. 1263, 1277.

⁵³ Kan. 1292 § 1.

⁵⁴ Vicariato di Roma, *Regolamento del Consiglio per gli Affari Economici della Diocesi di Roma* (1 settembre 1994), nr 14 b, „Rivista Diocesana di Roma”, 35 (1994), nr 5, s. 1451–1454.

⁵⁵ *Regolamento Consiglio per Gli Affari Economici della Diocesi di Milano* (8 novembre 2012), art. 13, s. 3, <http://www.chiesadimilano.it/> (dostęp: 8.05.2017).

⁵⁶ *Statut Rady Ekonomicznej Archidiecezji Poznańskiej*, [w:] *LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004–2008)*, t. 2, *Statuty*, nr 14, Poznań 2008, s. 430.

⁵⁷ Por. kan. 511.

⁵⁸ Por. kan. 514.

⁵⁹ *Statut Archidiecezjalnej Rady Duszpasterskiej*, [w:] *LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004–2008)*, t. 2, *Statuty*, nr 12, e–f, Poznań 2008, s. 342.

następujące funkcje: [...] sporządzać protokół z sesji Plenarnej, w którym mają się znajdować omówione tematy i powzięte uchwały; prowadzić rejestr zapisanych i zwolnionych członków Rady; strzec i przechowywać w archiwum akta i wszelką dokumentację Rady”⁶⁰.

3. Księgi służące rejestracji określonych faktów o znaczeniu prawnym

Ponadto w każdej kurii diecezjalnej winno się dostrzegać korzyść z prowadzenia ksiąg, które sprzyjają rejestracji faktów tego wymagających⁶¹. Jako przykład można podać księgę przeznaczoną do adnotacji danych dziewczyc, które zostały konsekrowane⁶². Zgodnie z kan. 604 § 1 do form życia konsekrowanego należy stan dziewczyc, które – wyrażając święty zamiar gruntowniejszego naśladowania Chrystusa – są Bogu poświęcone przez biskupa diecezjalnego według zatwierdzonego obrzędu liturgicznego, zostają zaślubione mistycznie Chrystusowi, Synowi Bożemu, i przeznaczone na służbę Kościołowi⁶³. Kodeks podkreśla, że jest to „stan” (*ordo*), tzn. pewien zorganizowany sposób życia. Chodzi tu o „dziewice” w sensie ścisłym, tj. nie mogą to być ani wdowy, ani kobiety, które publicznie czy tajnie żyły w sposób przeciwny czystości, a ich wiek, roztropność i obyczaje powinny stanowić gwarancję wytrwania w powziętym zamiarze. Aby być dziewczyną konsekrowaną, musi zostać podjęty „święty zamiar”. Nie jest to tylko zobowiązanie wewnętrzne, lecz zewnętrzne i trwałe, złożone wobec Kościoła. To poświęcenie Bogu dokonuje się według „zatwierdzonego obrzędu liturgicznego”. Dziewictwo konsekrowane jest więc instytucją prawa kanonicznego. Bezpośrednia odpowiedzialność za dziewczyc konsekrowane na terenie diecezji spoczywa na biskupie diecezjalnym, który rozeznaje autentyczność powołania, dopuszcza do konsekracji i jest szafarzem obrzędu konsekracji dziewczyc. Inny biskup może przewodniczyć obrzędowi za zgodą biskupa diecezjalnego⁶⁴.

⁶⁰ *Estatutos del Consejo Diocesano de Pastoral Diócesis de Orihuela-Alicante*, art. 17, § 3–5, s. 5, <http://www.diocesisoa.org> (dostęp: 8.05.2017).

⁶¹ J. KAUFMANN, dz. cyt., s. 173.

⁶² Por. tamże.

⁶³ Do konsekracji po odpowiednim przygotowaniu, trwającym mniej więcej od 2 do 4 lat, może być dopuszczona dziewczica żyjąca w świecie, która nigdy nie zawierała małżeństwa, ani nie żyła jawnie w stanie przeciwnym czystości, a według ogólnej opinii przez swój wiek, roztropność i obyczaje dowodzi, że wytrwa w czystości i poświęceniu na służbę Kościołowi i bliźnim. Od kandydatki do przyjęcia konsekracji wymaga się dojrzałości uczuciowej i duchowej, umiejętności poświęcenia się Kościołowi lokalnemu, wejścia w określoną wspólnotę kościelną, świadczona miłości względem bliźnich, posiadania ducha modlitwy oraz głębokich motywacji co do wyboru tego rodzaju życia. Por. B. SZEWCZUL, *Stan dziewczyc konsekrowanych jako indywidualna forma poświęcenia życia Bogu*, „Msza Święta” 64 (2008), nr 12, s. 11–12.

⁶⁴ Por. *Obrzędy konsekracji dziewczyc. Wydanie wzorcowe, Wprowadzenie ogólne*, Katowice 2001, nr 5–6. „Biskup jest wezwany pełnić własną misję na drodze powołania

Stąd jest jasne, że fakt konsekracji winien być udokumentowany w księdze kurialnej (księga stanu dziewic w diecezji)⁶⁵. Potwierdza to dokument zwany *Stan dziewic. Materiały pomocnicze dla Kościoła w Polsce*, gdzie postanawia się: „po konsekracji biskup diecezjalny przekazuje dziewicy dekret potwierdzający akt konsekracji i poleca wpisanie jej do księgi stanu dziewic w diecezji oraz do księgi chrztów”⁶⁶. *Ordo Virginum Consecratarum, Statut dla Diecezji Pelplińskiej* postanawia, że „po konsekracji biskup diecezjalny przekazuje dziewicy dekret potwierdzający akt konsekracji”⁶⁷, co suponuje wpis dziewicy do specjalnej księgi prowadzonej w kurii biskupiej.

Inną księgą, która winna być prowadzona w kurii diecezjalnej, jest księga wdów konsekrowanych (jeżeli takie są w diecezji). Sobór Watykański II wrócił w tym względzie do początków, jednak Kodeks Prawa Kanonicznego Kościoła Zachodniego z 1983 r. nie mówi o możliwości konsekracji wdów, podczas gdy Kodeks dla Kościołów Wschodnich wyraźnie ją wzmiankuje na równi z konsekracją dziewic⁶⁸. Natomiast mówi o tym wyraźnie Katechizm Kościoła Katolickiego⁶⁹ oraz Ojciec św. Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Vita Consecrata*⁷⁰. Konsekracja wprowadzająca wdowy w eklezjalny stan wdowieństwa – *ordo viduarum*, jest to „stan” (*ordo*), czyli pewien zorganizowany sposób życia, stąd suponuje to konieczność prowadzenia *liber viduarum*.

Jeżeli w diecezji są pustelnicy i pustelnice, to również oni winni figurować w specjalnej księdze kurialnej⁷¹. Wprowadzenie po Soborze Watykańskim II

dziewic konsekrowanych: winien on rozeznąć charyzmat i zdecydować o przyjęciu. Jest gorliwym ojcem, moderatorem ich planu życia i celebrazem poświęcenia Bogu, zgodnie z obrzędem liturgicznym”. *Directorio para el Orden de las Vírgenes*, nr 46, <http://www.obispado-mdp.org.ar>. (dostęp: 11.05.2017).

⁶⁵ Chodzi tu o dziewice konsekrowane żyjące w świecie.

⁶⁶ *Stan dziewic. Materiały pomocnicze dla Kościoła w Polsce*, nr 6, s. 3, <http://www.ifzk.episkopat.pl/> (dostęp: 8.05.2017). Jest to dokument Podkomisji ds. Indywidualnych Form Życia Konsekrowanego Konferencji Episkopatu Polski opracowany w 2014 r.

⁶⁷ *Ordo Virginum Consecratarum Statut dla Diecezji Pelplińskiej*, nr 8, s. 2, <http://www.ifzk.episkopat.pl/> (dostęp: 8.05.2017).

⁶⁸ Kan. 570. „Prawo partykularne może przewidzieć inne kategorie ascetów, którzy prowadzą życie na sposób eremitów, związanych lub nie z instytutem życia konsekrowanego; można ustanowić także dziewice i wdowy konsekrowane, odosobnione od świata, składające publicznie ślub czystości”.

⁶⁹ Nr 1672.

⁷⁰ „Ostatnio odrodziła się też praktyka konsekracji wdów, znana od czasów apostoelskich [...] oraz konsekracja wdowców. Osoby te, składając wieczysty ślub czystości, przeżywanej jako znak Królestwa Bożego, konsekrują swój stan życia, aby poświęcić się modlitwie i służbie Kościołowi”. IOANNES PAULUS P.P. II, *Adhortatio Apostolica Vita consecrata* (25 martii 1996), nr 7, „Acta Apostolicae Sedis” 88 (1996), s. 377–486.

⁷¹ Pośrednio na taką księgę wskazuje instrukcja Congregation of Institutes on Religious Life and Societies of Apostolic Life, *Resource Material for the Discernment of Hermit Vocations according to canon 603*, nr 4, s. 1, <http://diolc.org/wp-content/uploads> (dostęp: 11.05.2017), gdzie zapisano: „ostatnia wola i testament, jak również pełnomoc-

instytucji pustelnika (zwanej dziś także diecezjalnym życiem pustelniczym) do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. nadało tej formie życia status życia konsekrowanego. Prowadzenie przez wiernych chrześcijan życia samotnego czy ascetycznego, a nawet zupełnie odizolowanego od świata, nie czyni jeszcze danej osoby pustelnikiem (pustelnicą) w rozumieniu prawa⁷². Prawo kanoniczne Kościoła łacińskiego stawia pod tym względem określone wymogi. Kan. 603 § 2 stanowi: „prawnie uznaje się za pustelnika osobę poświęconą Bogu w życiu konsekrowanym, jeśli poprzez ślub albo inne święte więzy zobowiązuje się publicznie wobec biskupa diecezjalnego do praktykowania trzech rad ewangelicznych i pod jego kierownictwem zachowuje właściwy tryb życia”. Obecny stan prawny pozwala na erygowanie przez biskupa diecezjalnego ławry konsekrowanych pustelników na prawie diecezjalnym w świetle kan. 603 KPK, w łączności z kan. 120 § 1 KPK, po konsultacji ze Stolicą Apostolską oraz w nawiązaniu, przez analogię, do kan. 587 § 2 KPK. Wymagane jest przesłanie do Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego dekretu erekcyjnego zaaprobowanego przez biskupa diecezjalnego. Ławra taka nabywa osobowość prawną w Kościele, nie będąc instytutem życia konsekrowanego na prawie diecezjalnym ani stowarzyszeniem publicznym. Reguła Życia (Konstytucje) zaaprobowana przez biskupa diecezjalnego powinna być na tyle elastyczna, by zabezpieczyć oryginalność powołania każdego pustelnika żyjącego w takiej ławrze, uwzględniając jego osobisty rytm modlitwy i pracy⁷³.

nictwa [pustelników – J.A.] powinny być sporządzone według prawa państwowego. Kopie tychże powinny znajdować się w aktach w urzędach diecezjalnych”. Natomiast *Niektóre wskazania duszpasterskie dotyczące konsekrowanych pustelników i pustelnic, Podkomisji ds. Indywidualnych Form Życia Konsekrowanego* Konferencji Episkopatu Polski wyraźnie stanowią: „po konsekracji biskup diecezjalny przekazuje pustelnikowi dekret potwierdzający złożenie profesji pustelniczej i poleca wpisanie osoby pustelnika do księgi osób konsekrowanych w swojej diecezji”. H. ŚMIAROWSKI, *Niektóre wskazania duszpasterskie dotyczące konsekrowanych pustelników i pustelnic*, rozdz. VII, nr 9, <http://www.ifzk.episkopat.pl> (dostęp: 11.05.2017).

⁷² „Prawna tożsamość powołania pustelniczego:

Kan. 603 wyodrębnia bardzo specyficzną formę powołania pustelnika. To jest:

- indywidualna forma życia konsekrowanego,
- życie konsekrowane przez publiczną profesję rad przyjętą przez biskupa diecezjalnego,
- prowadzenie życia według zatwierdzonego pustelniczego Planu Życia, pod kierownictwem biskupa diecezjalnego”. Congregation of Institutes on Religious Life and Societies of Apostolic Life, *Resource Material for the Discernment of Hermit Vocations according to canon 603*, nr 2, s. 1.

⁷³ Por. H. ŚMIAROWSKI, dz. cyt., rozdz. II, nr 6. Każdy eremita powinien posiadać własny statut osobowy (swoją regułę życia), zaaprobowany przez biskupa diecezjalnego, według którego ma prowadzić swoje życie. Zob. Congregation of Institutes on Religious Life and Societies of Apostolic Life, *Resource Material for the Discernment of Hermit Vocations according to canon 603*, nr 2, s. 1.

Pożyteczne jest prowadzenie w kurii diecezjalnej także następujących ksiąg: rejestru nadzwyczajnych szafarzy Komunii św., gdzie zapisuje się kolejne upoważnienia do posługi⁷⁴, mianowanych nauczycieli religii⁷⁵, nauczycieli przedmiotów teologicznych w wyższych instytucjach studiów, którzy otrzymali zlecenie kompetentnej władzy kościelnej⁷⁶.

4. Księgi obowiązujące na podstawie prawa partykularnego

W kuriach biskupich niekiedy prawo partykularne nakazuje lub zaleca prowadzenie określonych ksiąg (rejestrów). Przepisy tego prawa zawiera najczęściej

⁷⁴ Por. kan. 230 § 3, 910. „Kuria Arcybiskupia prowadzi dokumentację nadzwyczajnych szafarzy, zawierającą każde kolejne upoważnienie, a także obecność na dniach skupienia i rekolekcjach oraz inne uwagi”, Arcybiskup Metropolita Poznański, *Instrukcja w sprawie formacji i sposobu wykonywania posługi nadzwyczajnego szafarza Komunii św.*, rozdz. III, nr 8, <http://www.szafarze.archpozn.pl> (dostęp: 11.05.2017). „Wydział Duszpasterstwa Ogólnego Kurii Metropolitalnej Warszawskiej prowadzi dokumentację nadzwyczajnych szafarzy Komunii św., zawierającą m.in. informacje dotyczące udzielonych upoważnień do posługi oraz uczestnictwo w formacji permanentnej”, Arcybiskup Metropolita Warszawski, *Instrukcja o posłudze nadzwyczajnego szafarza Komunii św. w Archidiecezji Warszawskiej* (11 maja 2016), rozdz. III, nr 6, s. 3, <http://www.szafarze.waw.pl> (dostęp: 11.05.2017). „W Kurii Metropolitalnej należy założyć kartoteki z dokładnymi danymi szafarzy nadzwyczajnych, na których trzeba zaznaczać każde kolejne upoważnienie, obecność na dniach skupienia i rekolekcjach oraz inne uwagi”. *III Synod Gdański. Misja ewangelizacyjna Kościoła Gdańskiego na początku nowego tysiąclecia, Instrukcja w sprawie formacji i sposobu wykonywania posługi nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej w Archidiecezji Gdańskiej*, nr 6, t. 2, *Statuty*, Gdańsk 2001, s. 250. Por. J. KAUFMANN, dz. cyt., s. 173.

⁷⁵ Kan. 805. „W odniesieniu do własnej diecezji ordynariusz miejsca ma prawo mianowania lub zatwierdzania nauczycieli religii oraz usuwania lub żądania usunięcia, ilekroć wymaga tego dobro religii lub obyczajów”. „Do szczegółowych zadań Wydziału Katechetycznego należą: [...] wydawanie misji do nauczania wiary dla katechetów”, *Statut Kurii Metropolitalnej Wrocławskiej* (9 grudnia 2013) § 4, nr 2, b, <http://www.archidiecezja.wroc.pl/> (dostęp: 13.05.2017). Do kompetencji Wydziału Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży należy „przygotowywanie pisemnych skierowań katechetów do pracy w szkołach oraz ich wycofywanie”. *Regulamin Kurii Metropolitalnej Warszawskiej* (24 czerwca 2008), rozdz. III, nr 3. 7, <http://archwwa.net/wp/> (dostęp: 13.05.2017).

⁷⁶ Por. kan. 812. Zob. Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, *Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Sapientia christiana” rite exequendam* (29 aprilis 1979), nr 27, 1, „Acta Apostolicae Sedis” 71 (1979), s. 500–521. Na księgę rejestru nauczycieli przedmiotów teologicznych w wyższych instytucjach studiów wskazuje pośrednio następujący tekst prawny: „zajęcia dydaktyczne i ćwiczenia prowadzą w Kolegium wykładowcy mianowani przez Biskupa diecezjalnego, głównie spośród profesorów WSD w Drohiczyźnie. Dyrektor może zatrudnić także innych wykładowców po uzyskaniu zgody Biskupa diecezjalnego”. *I Synod Diecezji Drohiczyńskiej. Statuty. Dokumenty wykonawcze, Statut Kolegium Teologicznego w Drohiczyźnie*, nr 8, Drohiczyń 1997, s. 221. Por. J. KAUFMANN, dz. cyt., s. 173.

prawo synodalne, statuty i regulaminy kurii biskupich. Można przykładowo ukazać różne księgi (rejestry), które przewiduje prawo partykularne⁷⁷.

II Synod Archidiecezji Katowickiej zamieszcza w swoim materiale prawnym *Statut Archidiecezjalnej Komisji do spraw Głoszenia Słowa Bożego*. Statut ten postanawia: „komisja na pierwszym posiedzeniu nowej kadencji wybiera sekretarza, który (każdorazowo) sporządza protokół z posiedzenia, przekazywany następnie Arcybiskupowi Metropolicie Katowickiemu”⁷⁸, co suponuje istnienie księgi protokołów. Tenże Synod w *Statucie Rady Społecznej przy Arcybiskupie Katowickim* zawiera normę, w myśl której „Rada na pierwszym posiedzeniu wybiera dwóch wiceprzewodniczących oraz sekretarza. Obowiązkiem sekretarza jest protokołowanie obrad i spełnianie obowiązków związanych ze sprawnym funkcjonowaniem Rady. Wszystkie wytworzone przez Radę dokumenty przechowywane są w kancelarii kurii metropolitalnej⁷⁹, co wskazuje na prowadzenie księgi protokołów.

Statut Referatu d/s Nowej Ewangelizacji Archidiecezji Białostockiej, I Synodu Archidiecezji Białostockiej przewiduje prowadzenie księgi (rejestru) prowadzących misje i rekolekcje parafialne w Archidiecezji⁸⁰. Przywołany Synod w *Statucie Arcybiskupiej Rady Społecznej* stwierdza, że „zebrania Rady winny się odbywać przynajmniej dwa razy do roku. Protokoły z zebrań dostarcza się biskupowi diecezjalnemu”⁸¹, co wskazuje na księgę protokołów.

I Synod Diecezji Legnickiej zarządza prowadzenie w kurii księgi protokołów z sesji kurialnych: „ciałem doradczym biskupa w codziennym zarządzaniu Kościołem legnickim jest Sesja kurialna. [...] Protokoły z Sesji kurialnych sporządza kanclerz”⁸². Tenże Synod poleca prowadzenie rejestru (księgi) umów odnoszących się do sprzedaży, dzierżawy i najmu, inwentaryzacji i wycen nieruchomości⁸³.

⁷⁷ Zob. E. ZANETTI, art. cyt., s. 144.

⁷⁸ *II Synod Archidiecezji Katowickiej, Akty wykonawcze*, „Wiadomości archidiecezjalne. Organ urzędowy Archidiecezji Katowickiej” 84 (2016), Suplement 2016, *Statut Archidiecezjalnej Komisji do spraw Głoszenia Słowa Bożego*, nr 5, s. 8.

⁷⁹ *II Synod Archidiecezji Katowickiej, Akty wykonawcze*, „Wiadomości archidiecezjalne. Organ urzędowy Archidiecezji Katowickiej” 84 (2016), Suplement 2016, *Statut Rady Społecznej przy Arcybiskupie Katowickim*, nr 7, s. 63.

⁸⁰ „Zadaniem Referatu d/s Ewangelizacji jest: [...] prowadzenie ewidencji przeprowadzonych misji i rekolekcji (data i nazwiska głoszących)”. *I Synod Archidiecezji Białostockiej, Statut Referatu d/s Nowej Ewangelizacji Archidiecezji Białostockiej*, nr 5 d, Białystok 2000, s. 250.

⁸¹ *I Synod Archidiecezji Białostockiej, Statut Arcybiskupiej Rady Społecznej*, nr 5, Białystok 2000, s. 249.

⁸² *I Synod Diecezji Legnickiej (2007–2012)*, t. 2, *Dokumentacja, Regulamin Legnickiej Kurii Biskupiej* § 1, nr 1, 5, Legnica 2012, s. 302.

⁸³ „Zakres zadań na stanowisku ds. administracyjno-gospodarczych obejmuje w szczególności: [...] sporządzanie oraz prowadzenie rejestrów umów dotyczących: 1) sprzedaży, dzierżawy i najmu, 2) inwentaryzacji i wycen nieruchomości”. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007–2012)*, t. 2, *Dokumentacja, Regulamin Legnickiej Kurii Biskupiej* § 7, nr 7 f, Legnica 2012, s. 291.

Prawodawcy partykularni nakazują prowadzenie w kuriach dziennika podawczego (księgi). Na przykład *I Synod Diecezji Legnickiej* postanawia: „do zadań notariusza (w odniesieniu do kan. 484 KPK) należy w szczególności: [...] prowadzenie dziennika podawczego oraz rejestrowanie w nim wszelkich przychodzących i wychodzących z Kurii pism”⁸⁴. *Estatuto de la curia de la diócesis de Orihuela-Alicante* stanowi, że notariusz kurii musi rejestrować każde pismo wychodzące z kurii⁸⁵. Przywołany *Estatuto de la curia* przewiduje prowadzenie księgi, w której rejestruje się wszystkie oficjalne akty kurii biskupiej⁸⁶.

Regolamento della curia diocesana diecezji Nocera Inferiore-Sarno poleca prowadzenie rejestru (księgi) prezbiterów i diakonów stałych, wraz z ich życiorysami i odnośną dokumentacją⁸⁷.

Wnioski

1. Należy pilnie prowadzić księgi kurialne i strzec ich w archiwum diecezjalnym, gdyż księgi te stanowią integralną część składową administracji kościelnej, służąc bezpośrednio spełnianiu duchowo-pastoralnych zadań.

2. Istnieje obowiązek prowadzenia w kurii ksiąg nakazanych przez prawo powszechne i partykularne.

3. Księgi kurialne mają być prowadzone starannie i systematycznie, spisywane starannym pismem, nad czym ma czuwać kanclerz kurii i moderator, gdy taki został powołany.

4. Prawo partykularne winno zarządzać prowadzenie ksiąg kurialnych, które będą konieczne czy pożyteczne w konkretnej diecezji.

5. Księgi kurialne winny być kontrolowane przez urzędników kurialnych określonych w statucie czy regulaminie kurii diecezjalnej zatwierdzonym przez biskupa diecezjalnego.

⁸⁴ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007–2012)*, t. 2, *Dokumentacja, Regulamin Legnickiej Kurii Biskupiej* § 3, nr 5 a, Legnica 2012, s. 283.

⁸⁵ Por. *Estatuto de la curia de la diócesis de Orihuela-Alicante...*, nr 58, s. 14. *Estatuto de la Curia Diocesana Diócesis de Pamplona y Tudela* postanawia, że sekretarz kurii ma rejestrować w dzienniku (podawczym) wszelkie pisma przychodzące i wychodzące z kurii. Arzbispo Diócesis de Pamplona y Tudela, *Estatuto de la Curia Diocesana...*, art. 36, s. 32. „Do zadań kancelarii Kurii należy: [...] prowadzenie rejestru pism urzędowych”. *Regulamin Kurii Metropolitalnej Warszawskiej...*, nr 10. „Kanclerz czuwa nad całością prac kancelarii, prowadzi dokładną rejestrację akt i dokumentów”. *Statut Kurii Metropolitalnej Wrocławskiej...*, nr 1, s. 2. Kancelaria kurii ma „przechowywać Rejestr ogólny wpisując tam, prócz korespondencji, wszystkie sprawy, które są przyjmowane do kurii”. *Statuto della curia diocesana della diocesi di Albenga-Imperia*, art. 7, nr 1, s. 15, <http://www.diocesidialbengaimperia.it> (dostęp: 15.05.2017).

⁸⁶ Por. *Estatuto de la curia de la diócesis de Orihuela-Alicante...*, nr 58, s. 14.

⁸⁷ Por. Vescovo di Nocera Inferiore-Sarno, *Regolamento della curia diocesana...*, nr 10.1.3 b, s. 19.

6. Każdego roku winno się przedstawiać biskupowi diecezjalnemu sprawozdanie o księgach kurialnych, co powinien przewidywać statut czy regulamin kurii diecezjalnej zatwierdzony przez biskupa diecezjalnego.

Słowa kluczowe: kuria diecezjalna, księgi, sakramenty, archiwum, biskup diecezjalny

Books in the Diocesan Curia in the Canonical Aspect

Summary

Maintenance and storage of books in the bishop's curia constitute an important part of church administration. This article addresses the canonical aspect of such books. First, the provisions of the Code on the need to maintain specific registers in the curia were first introduced. Second, the books necessary for the proper management of the diocese in the curia are presented. Next, the books for the registration of certain facts of legal importance are discussed. Finally, the focus has been put on the books in force under the specific law.

Keywords: diocesan curia, books, sacraments, archive, diocesan bishop

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Arcybiskup Metropolita Poznański, *Instrukcja w sprawie formacji i sposobu wykonywania posługi nadzwyczajnego szafarza Komunii św.*, <http://www.szafarze.archpoznan.pl/> (dostęp: 11.05.2017).
- Arcybiskup Metropolita Warszawski, *Instrukcja o posłudze nadzwyczajnego szafarza Komunii św. w Archidiecezji Warszawskiej* (11 maja 2016), <http://www.szafarze.waw.pl/> (dostęp: 11.05.2017).
- Arzobispo Diócesis de Pamplona y Tudela, *Estatuto de la Curia Diocesana* (1 de noviembre de 2003), <http://www.iglesianavarra.org/> (dostęp: 4.05.2017).
- BENEDICTUS XIV, *Encyclicae Satis vobis compertum* (17 novembre 1741), [w:] *Codicis iuris canonici fontes*, cura P. GASPARRI editi, Vol. 1, Typis Polyglottis Vaticanis, Romae 1926, s. 701–705.
- Catechismo della Chiesa Cattolica*, Città del Vaticano 1992, tłum. polskie: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994.
- Codex Iuris Canonici, Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum* atque Summo Pontifici praesentatum, Typis Polyglottis Vaticanis 1982.

- Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
- Congregatio pro Episcopis, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), Città del Vaticano 2004, tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005.
- Congregation of Institutes on Religious Life and Societies of Apostolic Life, *Resource Material for the Discernment of Hermit Vocations according to canon 603*, <http://diolc.org/wp-content/uploads/> (dostęp: 11.05.2017).
- Diocesi di Conversano-Monopoli, *Regolamento della Curia vescovile* (15 giugno 2015), <http://www.repertoriogiuridico.chiesacattolica.it> (dostęp: 4.05.2017).
- Directorio para el Orden de las Virgenes* <https://www.obispado-mdp.org.ar/> (dostęp: 11.05.2017).
- Estatuto de la curia de la diócesis de Orihuela-Alicante*, <http://www.diocesisoa.org/> (dostęp: 1.05.2017).
- Estatuto de la Curia Diocesana de Astorga*, <http://www.diocesisastorga.es/> (dostęp: 1.05.2017).
- Estatutos de la Curia Diocesana de Asidonia-Jerez diócesis de Asidonia Jerez*, „Boletín Oficial del Obispado de Asidonia-Jerez”, Separata nr 14, <https://www.diocesisdejerez.org/index.../separatas-2001-2008> (dostęp: 1.05.2017).
- Estatutos del Colegio de Consultores Diócesis de Orihuela-Alicante*, <http://www.diocesisoa.org/> (dostęp: 6.05.2017).
- Estatutos del Consejo Diocesano de Pastoral Diócesis de Orihuela-Alicante*, <http://www.diocesisoa.org/> (dostęp: 8.05.2017).
- Estatutos del Consejo Presbiteral Diocesis Orihuela-Alicante*, www.diocesisoa.org/ (dostęp: 6.05.2017).
- I Synod Archidiecezji Białostockiej*, Białystok 2000.
- I Synod Archidiecezji Białostockiej, Statut Arcybiskupiej Rady Społecznej*, Białystok 2000, s. 249.
- I Synod Archidiecezji Białostockiej, Statut Referatu d/s Nowej Ewangelizacji Archidiecezji Białostockiej*, Białystok 2000, s. 250–251.
- I Synod Diecezji Drohiczyńskiej. Statuty. Dokumenty wykonawcze, Statut Kolegium Teologicznego w Drohiczyźnie*, Drohiczyn 1997, s. 220–222.
- I Synod Diecezji Legnickiej (2007–2012)*, t. 2, *Dokumentacja, Regulamin Legnickiej Kurii Biskupiej*, Legnica 2012, s. 278–303.
- II Synod Archidiecezji Katowickiej, Akty wykonawcze*, „Wiadomości archidiecezjalne. Organ rządowy Archidiecezji Katowickiej” 84 (2016), Suplement 2016, *Statut Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach*, s. 63–79.
- II Synod Archidiecezji Katowickiej, Akty wykonawcze*, „Wiadomości archidiecezjalne. Organ rządowy Archidiecezji Katowickiej” 84 (2016), Suplement 2016, *Statut Archidiecezjalnej Komisji do spraw Głoszenia Słowa Bożego*, s. 7–8.
- II Synod Archidiecezji Katowickiej, Akty wykonawcze*, „Wiadomości archidiecezjalne. Organ rządowy Archidiecezji Katowickiej” 84 (2016), Suplement 2016, *Statut Rady Społecznej przy Arcybiskupie Katowickim*, s. 62–63.

- III Synod Gdański. *Misja ewangelizacyjna Kościoła Gdańskiego na początku nowego tysiąclecia, Instrukcja w sprawie formacji i sposobu wykonywania posługi nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej w Archidiecezji Gdańskiej*, t. 2, *Statuty*, Gdańsk 2001 s. 247–255.
- IOANNES PAULUS P.P. II, *Adhortatio Apostolica Vita consecrata* (25 martii 1996), „*Acta Apostolicae Sedis*” 88 (1996), s. 377–486.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Postanowienia w sprawie rad kapłańskich i kolegium konsultorów* (21 marca 1985), [w:] *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. KACPRZYK, M. SITARZ, Lublin 2006, s. 755–759.
- Obispado de Palencia, *Estatuto de La Curia Diocesana* (1 Septiembre 2012), <http://www.diocesispalencia.org/> (dostęp: 1.05.2017).
- Obrzędy konsekracji dziewic. Wydanie wzorcowe*, Katowice 2001.
- Ordo Virginum Consecratarum Statut dla Diecezji Pelplińskiej*, <http://www.ifzk.episkopat.pl/> (dostęp: 8.05.2017).
- Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum Libri II De Populo Dei*, Città del Vaticano (Typis Polyglotticis Vaticanis) 1977, tekst polski: „*Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*”, t. 10, z. 2, nr 19277–20376, s. 125–388.
- Regolamento Consiglio per Gli Affari Economici della Diocesi di Milano* (8 novembre 2012), <http://www.chiesadimilano.it/> (dostęp: 8.05.2017).
- Regolamento della Curia vescovile Diocesi di Pavia* (28 agosto 2010), <http://www.diocesi.pavia.it> (dostęp: 4.05.2017).
- Regulamin Kurii Metropolitalnej Warszawskiej* (24 czerwca 2008) <http://archwwa.net/wp/> (dostęp: 13.05.2017).
- Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, *Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Sapientia christiana” rite exequendam* (29 aprilis 1979), „*Acta Apostolicae Sedis*” 71 (1979), s. 500–521.
- Schema Codicis Iuris Canonici*, Libreria Editrice Vaticana 1980.
- Stan dziewic. Materiały pomocnicze dla Kościoła w Polsce*, <http://www.ifzk.episkopat.pl/> (dostęp: 8.05.2017).
- Statut Archidiecezjalnej Rady Duszpasterskiej*, [w:] *LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004–2008)*, t. 2, *Statuty*, nr 4, Poznań 2008, s. 341–343.
- Statut Kolegium Konsultorów Archidiecezji Poznańskiej*, [w:] *LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004–2008)*, t. 2, *Statuty*, Poznań 2008, s. 387–390.
- Statut Kurii Metropolitalnej Wrocławskiej* (9 grudnia 2013), <http://www.archidiecezja.wroc.pl/> (dostęp: 13.05.2017).
- Statut Rady Ekonomicznej Archidiecezji Poznańskiej*, [w:] *LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004–2008)*, t. 2, *Statuty*, nr 4, Poznań 2008, s. 428–430.
- Statut Rady Kapłańskiej Diecezji Płockiej*, [w:] „*Gdzie jest Bóg, tam jest przyszłość*”. *XLIII Synod Diecezji Płockiej. Prawo partykularne i program odnowy pastoralnej Kościoła Płockiego*, Płock 2015, s. 354–357.
- Statuto del Consiglio Presbiterale Diocesano della Diocesi di Tivoli* (27 novembre 2013), <http://www.diocesitivoli.it/documenti/it/> (dostęp: 6.05.2017).
- Statuto del Consiglio Presbiterale Diocesi Diocesi di Latina-Terracina-Sezze-Priverno* (3 aprile 2008), <http://www.repertoriogiuridico.wpglauco01.glauco.it/> (dostęp: 6.05.2017).

- Statuto della curia diocesana della diocesi di Albenga-Imperia*, <http://www.diocesialbengaimperia.it> (dostęp: 15.05.2017).
- Vescovo di Nocera Inferiore-Sarno, *Regolamento della curia diocesana* (20 luglio 2015), <http://www.diocesisnocerasarno.it> (dostęp: 4.05.2017).
- Vicariato di Roma, *Regolamento del Consiglio per gli Affari Economici della Diocesi di Roma* (1 settembre 1994), „Rivista Diocesana di Roma”, 35 (1994), nr 5, s. 1451–1454.

Opracowania

- Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe, fuentes y comentarios de todos los cánones*, red. A. BENLLOCH POVEDA, Valencia 1993.
- FUENTES J., *Libros parroquiales*, [w:] *Diccionario General de Derecho Canónico*, Obra dirigida y coordinada por J. OTADUY, A. VIANA, J. SEDANO, vol. 5, Editorial Aranzadi, Pamplona 2012, s. 177–179.
- GÓRALSKI W., *Komentarz do kan. 1082*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. III. 2. Ks. IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, red. J. KRUKOWSKI, Poznań 2011.
- JAKUBIAK T., *Procedury do przyjęcia święceń diakonatu i prezbiteratu*, „Prawo Kanoniczne” 56 (2013), nr 3, s. 3–34.
- KAUFMANN J., *Libros de la curia*, [w:] *Diccionario General de Derecho Canónico*, Obra dirigida y coordinada por J. OTADUY, A. VIANA, J. SEDANO, vol. 5, Editorial Aranzadi, Pamplona 2012, s. 172–173.
- KRUKOWSKI J., *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin 1985.
- KRUKOWSKI J., *Zasady organizacji i funkcjonowania kurii diecezjalnej*, [w:] *Struktura i zadania kurii diecezjalnej*, red. J. KRUKOWSKI, K. WARCHAŁOWSKI, Warszawa 2003, s. 11–26.
- LONGHITANO A., *Gli archivi ecclesiastici*, „Ius ecclesiae” 4 (1992), nr 2, s. 649–667.
- MARTINEZ SISTACH L., *El colegio de consultores, nueva institución diocesana*, „Revista Catalana de Teologia” 10 (1985), nr 1, s. 155–176.
- PASTUSZKO M., *Sakrament bierzmowania*, Kielce 2005.
- SCHMITZ H., *Die Pfarrlichen kirchenbücher*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 161 (1992), s. 115–118.
- SZEWCZUL B., *Stan dziewic konsekrowanych jako indywidualna forma poświęcenia życia Bogu*, „Msza Święta” 64 (2008), nr 12, s. 11–13.
- SZTAFAROWSKI E., *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 3, Warszawa 1986.
- ŚMIAROWSKI H., *Niektóre wskazania duszpasterskie dotyczące konsekrowanych pustelników i pustelnic*, <http://www.ifzk.episkopat.pl/> (dostęp: 11.05.2017).
- ZANETTI E., *L'archivio diocesano e il cancelliere*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 14 (2001), nr 2, s. 144–161.